

O‘ZBEKISTONDA PROAKTIV DAVLAT XIZMATLARINI KO‘RSATISHNING MA‘MURIY-HUQUQIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Dilyorbek Rustamov

Toshkent davlat yuridik universiteti

Huquqiy innovatsiyalar va sun'iy

intellekt markazi mutaxassisi

Annotatsiya: Mazkur tezisdagi O‘zbekistonda proaktiv davlat xizmatlarini ko‘rsatishning ma‘muriy-huquqiy mexanizmlari, ularning amaldagi qonunchilikdagi tartibga solinishi hamda mazkur xizmatlarni yanada rivojlantirishning huquqiy va tashkiliy masalalari tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: proaktiv davlat xizmatlari, bir darcha, davlat xizmatlari, YIDXP, shaxsga doir ma'lumotlar.

Abstract: This thesis analyzes the administrative and legal mechanisms for the provision of proactive public services in Uzbekistan, their regulation under the current legislation, as well as the legal and organizational issues related to the further development of such services.

Keywords: proactive public services, one-stop shop, public services, UIGSP, personal data.

Аннотация: В настоящих тезисах анализируются административно-правовые механизмы оказания проактивных государственных услуг в Узбекистане, их регулирование в рамках действующего законодательства, а также правовые и организационные вопросы дальнейшего развития таких услуг.

Ключевые слова: проактивные государственные услуги, единое окно, государственные услуги, ЕПИГУ, персональные данные.

Kirish. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 2-moddasiga muvofiq davlat xalq irodasini ifoda etib, uning manfaatlariga xizmat qiladi hamda davlat organlari va mansabdor shaxslar jamiyat va fuqarolar oldida mas‘ul hisoblanadi. Mazkur konstitutsiyaviy qoida davlat xizmatlarini tashkil etish va ko‘rsatishda fuqaro qonuniy huquq va manfaatlarini ta‘minlash uchun muhim huquqiy asoslardan biri bo‘lib xizmat qilib kelmoqda. Jumladan ushbu huquqiy norma amaliyotda raqamli texnologiyalardan keng foydalanish orqali davlat xizmatlarini ko‘rsatish jarayonida xizmatlardan foydalanish vaqtini qisqartirish, takroriy hujjat va ma‘lumotlarni talab qilish amaliyotini kamaytirish hamda davlat organlari va foydalanuvchi shaxslar o‘rtasidagi munosabatlarni soddalashtirish orqali byurokratik to‘siqlar, korrupsiyaviy xavflar va ortiqcha ovoragarchiliklarni oldini olish imkoniyatini ta‘minlab kelmoqda.

Bu birgina yaqin tarixda bir davlat xizmati ko'rsatilishi uchun ortiqcha qog'ozbozlik va idorama-idora yurish mashaqqatlarini yengillashtiruvchi "bir darcha" tamoyili asosida tashkil etilgan davlat xizmatlari markazlari yoxud masofadan turgan holda yagona interaktiv davlat xizmatlari portal orqali davlat xizmatlaridan foydalanish qulaylashtirilmoqda.

Hozirgi kunda davlat xizmatlari yagona reyestrda 1 041 ta davlat xizmati mavjud bo'lib, davlat xizmatlaridan foydalanish hajmi 61 milliondan oshgan va xizmatlarning 80 foizi onlayn shaklda ko'rsatilmoqda. Shu bilan birga, Yagona interaktiv davlat xizmatlari portalida elektron davlat xizmatlari soni 905 taga yetgan. Shu o'rinda elektron va proaktiv davlat xizmatlari farqlariga to'xtaladigan bo'lsak, elektron davlat xizmati xizmatning raqamli shaklda ko'rsatilishini ifodalasa, proaktiv davlat xizmati xizmat oluvchining alohida murojaatini kutmasdan, tegishli huquqiy fakt yuzaga kelganida davlat organining tashabbusi va axborot tizimlari vositasida xizmatni ishga tushirish xususiyati bilan ajralib turadi. Shu sababli davlat xizmatlarini to'liq raqamlashtirish bilan bir qatorda ularni proaktiv shaklda ko'rsatishning alohida ma'muriy-huquqiy mexanizmlarini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism. O'zbekistonda davlat xizmatlarini raqamlashtirish va byurokratik to'siqlarni qisqartirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 16-fevraldagi "Mamlakat taraqqiyotining 2030-yilgacha mo'ljallangan ustuvor yo'nalishlari doirasida islohotlarni izchil davom ettirish va yangi bosqichga olib chiqishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-21-son hamda 2020-yil 5-oktabrdagi "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6079-son Farmonlariga muvofiq "O'zbekiston — 2030" va "Raqamli O'zbekiston — 2030" strategiyalari qabul qilingan bo'lib, "maqsad — harakat — natija" zanjiriga asoslangan mutlaqo yangi strategik rejalashtirish va rivojlanish tizimi bilan yurtimizda raqamlashtirilgan davlat xizmatlari ko'lamini kengaytirish, iqtisodiyot tarmoqlari, ijtimoiy soha va davlat boshqaruvi tizimining jadal raqamli rivojlanishini ta'minlash orqali aholi uchun "Servis davlat" tizimini joriy qilish, fuqaro va davlat o'rtasidagi munosabatlarda byurokratik tartibotlarga barham berish maqsadi asnosida kompozit va proaktiv tarzda ko'rsatiladigan davlat xizmatlari sonini yillar kesimida kamida 400 taga yetkazish maqsadlarning samaradorlik ko'rsatkichlari bilan belgilab olingan.

"Har bir qaror, har bir xizmat, har bir jarayon faqat inson manfaatiga xizmat qilishi zarur"

Sh.M.Mirziyoyev

Proaktiv davlat xizmatining huquqiy mazmuni amaldagi qonunchilikning ayrim sohalarida bevosita ifodalangan. Jumladan, Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 23-martdagi 119-son qaroriga 1-ilova bilan tasdiqlangan Nizomda "proaktiv shakl"da

nafaqa tayinlash qonunchilikka muvofiq nafaqa olish huquqi paydo bo'lgan shaxsga uning biror shakldagi murojaati talab etilmagan holda, inson omilisiz va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari hamda axborot tizimlari orqali ko'rsatiladigan davlat xizmati sifatida belgilangan.

Shu bilan birga, proaktiv shaklda ko'rsatiladigan ayrim davlat xizmatlarining huquqiy asosi hisoblangan normativ-huquqiy hujjatlarda proaktiv davlat xizmatiga berilgan tushunchalar mavjud bo'lsa-da, proaktiv davlat xizmatining turli sohalarga tatbiq etiladigan umumiy huquqiy modelini yanada tizimlashtirish imkoniyati mavjud. Shu nuqtai nazardan, proaktiv davlat xizmatini quyidagicha ta'riflash maqsadga muvofiq:

“Proaktiv davlat xizmati — qonunchilik hujjatlariga muvofiq shaxsda muayyan davlat xizmatidan foydalanish huquqi yuzaga kelganida, uning alohida murojaatisiz, vakolatli davlat organining tashabbusi bilan inson omilisiz avtomatlashtirilgan tartibda ko'rsatiladigan davlat xizmatidir.”

Mazkur tarifning qo'llanilishi bevosita xizmat oluvchining huquqi vujudga kelsada, biroq uning ortiqcha ovoragarchiliklarga qo'ymay xizmat ko'rsatuvchi vakolatli davlat organining tashabbusi bilan inson omilisiz ko'rsatilishi kerakligini taraflarga aniq tushuntirib beradi.

Proaktiv davlat xizmatlarining kengayishi bilan bir qatorda shaxsga doir ma'lumotlardan foydalanishning huquqiy asoslarini ta'minlash masalasi ham dolzarb ahamiyatga ega, chunki xizmat oluvchining murojaatisiz xizmatni boshlash ko'pincha turli davlat axborot tizimlaridagi ma'lumotlarni qayta ishlash va o'zaro almashish zaruratini yuzaga keltiradi.

O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-iyuldagi “Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida”gi O'RQ-547-son Qonunining 18-moddasida shaxsga doir ma'lumotlarga ishlov berishning bir qator huquqiy asoslari belgilangan bo'lib, rozilik ulardan faqat biri bo'lib, qonunchilikda belgilangan majburiyatni bajarish, qonuniy manfaatlarni himoya qilish, ijtimoiy ahamiyatga molik maqsadlarga erishish va boshqa qonuniy asoslar ham nazarda tutilgan. Shu sababli proaktiv davlat xizmatlarini ko'rsatishni faqatgina xizmat oluvchining oldindan bergan roziligi bilan bog'lash to'liq huquqiy yondashuvni aks ettirmaydi.

Shu tufayli proaktiv davlat xizmatlarini ko'rsatishda shaxsga doir ma'lumotlardan foydalanishning huquqiy asoslarini xizmat turidan kelib chiqib differensiallashtirish taklif etiladi. Qonunchilik rozilikni talab qiladigan hollarda elektron rozilik berish va uni chaqirib olish mexanizmlarini YIDXP orqali ta'minlash, rozilik talab qilinmaydigan hollarda esa tegishli normativ-huquqiy asos, maqsad va foydalaniladigan ma'lumotlar doirasining aniq belgilanishini ta'minlash lozim. Qonunning 21-moddasi rozilikni uning olinganligi faktini tasdiqlash imkonini

beruvchi har qanday shaklda berishga, jumladan elektron shakldan foydalanishga yo'l qo'yadi.

Bundan tashqari, xizmat oluvchini axborot bilan ta'minlash proaktiv davlat xizmatining muhim kafolati bo'lishi kerak. Qonunning 22-moddasida shaxsga doir ma'lumotlar subyektning ishlov berishning asosi va maqsadi, qo'llaniladigan usullar, ma'lumotlarning manbai hamda boshqa tegishli ma'lumotlarni olish huquqi nazarda tutilgan. Shu sababli YIDXPning shaxsiy kabinetida **“Proaktiv davlat xizmatlari”** nomli alohida modul joriy etilishi maqsadga muvofiq. Ushbu modulda kamida quyidagi ma'lumotlar aks ettirilishi lozim: xizmatni ishga tushirishga asos bo'lgan huquqiy fakt, xizmatning huquqiy asosi, foydalanilgan davlat axborot tizimlari, qayta ishlangan ma'lumotlarning asosiy turi, xizmatning joriy holati va yakuniy natijasi.

Proaktiv xizmatlarni rivojlantirishda xizmat oluvchini xabardor qilish mexanizmi ham alohida ahamiyatga ega. Xizmatning foydalanuvchi murojaatisiz boshlanishi uning natijadan bexabar qolishiga olib kelmasligi kerak. Shu bois xizmat ishga tushirilganligi, uning bajarilish bosqichi va yakuniy natijasi to'g'risida YIDXPdagi shaxsiy kabinet, SMS, push-xabarnoma yoki boshqa elektron aloqa vositalari orqali xabardor qilish mexanizmini joriy etish lozim. Bunda xabardor qilishning shakli xizmatning mazmuni va foydalanuvchining imkoniyatlaridan kelib chiqib belgilanishi kerak.

Proaktiv xizmatlarning ommalashuvi inklyuzivlik masalasini ham yangicha ko'rib chiqishni talab etadi. Davlat xizmatlarini ko'rsatishda nogironligi bo'lgan shaxslar uchun raqamli interfeyslarning qulayligi, muqobil aloqa kanallari va zarur hollarda inson ko'magidan foydalanish imkoniyati saqlanishi lozim.

Proaktiv davlat xizmatlarini rivojlantirishning ma'muriy-huquqiy mexanizmi faqat axborot tizimlarini integratsiya qilish bilan cheklanmasligi kerak. Mazkur mexanizmning tarkibiga huquqiy asoslarning aniqligi, vakolatli davlat organlarining vakolatlari, idoralararo elektron axborot almashinuvi, shaxsga doir ma'lumotlarni qayta ishlash, foydalanuvchini xabardor qilish, avtomatlashtirilgan qarorlarni nazorat qilish, e'tiroz bildirish va inklyuziv foydalanish imkoniyatlari ham kirishi lozim.

Xulosa. O'zbekistonda davlat xizmatlarini proaktiv shaklda ko'rsatish davlat va fuqaro o'rtasidagi munosabatlarni soddalashtirish, ma'muriy yuklamani kamaytirish va davlat xizmatlarini inson manfaatlariga yo'naltirishning istiqbolli yo'nalishlaridan biridir. Amaldagi qonunchilikda ayrim davlat xizmatlarini proaktiv shaklda ko'rsatishning huquqiy asoslari mavjud bo'lsa-da, proaktiv davlat xizmatlarini ko'rsatishning umumiy ma'muriy-huquqiy modelini yanada tizimlashtirish zarur.

Mazkur yo'nalishda, birinchidan, proaktiv davlat xizmatining umumiy huquqiy tushunchasi va uning asosiy mezonlarini qonunchilikda tizimlashtirish maqsadga muvofiq.

Ikkinchidan, proaktiv davlat xizmatlarida shaxsga doir ma'lumotlardan foydalanishning huquqiy asoslari xizmat turidan kelib chiqib aniq belgilanishi, rozilik talab qilinadigan hollarda esa elektron rozilik va uni chaqirib olish mexanizmlari YIDXP orqali ta'minlanishi lozim.

Uchinchidan, YIDXPda proaktiv xizmatlar bo'yicha xizmatni ishga tushirishga asos bo'lgan huquqiy fakt, huquqiy asos, foydalanilgan axborot manbalari, xizmat holati va yakuniy natija to'g'risidagi ma'lumotlarni ko'rsatadigan alohida funksional modul joriy etilishi maqsadga muvofiq.

To'rtinchidan, shaxsning huquq va qonuniy manfaatlariga yuridik oqibat tug'diruvchi avtomatlashtirilgan qarorlar bo'yicha shaxsni xabardor qilish, qarorga e'tiroz bildirish va o'z huquqlarini himoya qilish mexanizmlarini proaktiv davlat xizmatlari tizimiga integratsiya qilish zarur.

Beshinchidan, proaktiv va kompozit davlat xizmatlarini huquqiy jihatdan aniq farqlash hamda ularning boshlanish shartlari, axborot almashinuvi va protsessual mexanizmlarini alohida belgilash davlat xizmatlari tizimining izchil rivojlanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 16-fevraldagi PF-21-son Farmoni.
3. Davlat xizmatlarini ko'rsatish sohasida byurokrtiyani qisqartirish chora-tadbirlari yuzasidan taqdimot. <https://www.president.uz/oz/lists/view/9197>
4. O'zbekiston Respublikasi Yagona interaktiv davlat xizmatlari portal. <https://my.gov.uz/uz>
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 23-martdagi 119-son qarori.
6. O'zbekiston Respublikasining "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi O'RQ-547-son Qonuni.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 20-apreldagi PF-113-son Farmoni.